МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА, СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

"Погоджено"
Декан факультету технології виробництва і переробки продукції тваринництва, стандартизації та біотехнології
_____М.І.Гиль
"16" 06 2022 р.

"Затверджую"
Перший проректор
_____Д.В. Бабенко
"16" 06 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни «Етологія тварин»
освітньо-професійна програма
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
денної форми навчання (3 курс)
за спеціальністю 212– «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

на 2022-2023 навчальний рік

Миколаїв
2022 р.

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми Бакалавр» першого освітньо-професійного рівня вищої освіти, затвердженої ченою радою Миколаївського національного аграрного університету 31.03. 020р.(протокол № 7), чинної згідно наказу по університету №34-О від 01.04. 020р.

Розробник програми канд. с.-г. наук, доцент Іванова В.Д.

Миколаївський національний аграрний університет

Програма розглянута на засіданні кафедри технології виробництва продукції варинництва МНАУ протокол № 17 від 14.06. 2022 року

В. о. завідувача кафедри
канд. с.-г. наук, доцент Олексій СТАРОДУБЕЦЬ

Схвалено науково-методичною комісією факультету технології виробництва переробки продукції тваринництва, стандартизації та біотехнології Миколаївського НАУ

Протокол № 11 від 16.06. 2022 року

Голова науково-методичної комісії
кандидат с.-г. наук, доцент Галина КАЛИНИЧЕНКО

1. Анотація

Поведінка – один з найважливіших показників виявлення всіх відхилень у здоров'ї та продуктивності тварин. Широке застосування етологічних знань у практиці дає змогу підвищити продуктивність кожної тварини і зменшити витрати на одиницю продукції.

Annotation

Behavior is one of the indicators for detecting all deviations in the health and productivity of animals. The widespread application of ethological knowledge in practice makes it possible to increase the productivity of each animal and reduce costs per unit of production.

2. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань **21 – Ветеринарна медицина**

Спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза

Освітній ступінь «Магістр»

Обов'язкова (вибіркова) компонента Обов'язкова

Семестр **V,VI**

Кількість кредитів ECTS **6,0**

Кількість модулів **2**

Кількість змістовних модулів **2**

Загальна кількість годин **180**

Види навчальної діяльності та види навчальних занять, обсяг годин та кредитів:

Лекції **66**

Практичні (лабораторні, семінарські) заняття **66**

Самостійна робота **48**

Форма підсумкова контрольного заходу **залік, іспит**

3. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета дисципліни: Підготувати висококваліфікованого фахівця з виробництва, переробки та реалізації продукції скотарства, свинарства, вівчарства, птахівництва та бджільництва.

Завдання дисципліни: При проведенні курсу слід добитися необхідного рівня теоретичних знань по питанням біології, продукції, селекції, технології виробництва та переробки продукції тваринництва, механізації та автоматизації технологічних процесів.

Предмет дисципліни: сукупність методів і моделей моніторингу соціально-економічних процесів та розробки прогнозів їх розвитку та стану.

Інтегральна компетентності:

Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі ветеринарної гігієни, санітарії і експертизи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень, упровадження інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК3 Знання та розуміння предметної галузі та професії.

ЗК4 Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово.

ЗК5 Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК6 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК7 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК8 Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК9 Здатність приймати обгрунтовані рішення.

ЗК10 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей знань/ видів економічної діяльності).

ЗК11.Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК12. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК1. Здатність встановлювати особливості будови і функціонування клітин, тканин, органів, їх систем та апаратів організму тварин різних класів і видів – ссавців, птахів, комах (бджіл), риб та інших хребетних.

ФК2. Здатність використовувати інструментарій, спеціальні пристрої, прилади, лабораторне обладнання та інші технічні засоби для проведення необхідних маніпуляцій під час професійної діяльності.

ФК3. Здатність дотримуватися правил охорони праці, асептики та антисептики під час фахової діяльності.

ФК4. Здатність проводити клінічні дослідження з метою формулювання висновків щодо стану тварин чи встановлення діагнозу.

ФК5. Здатність застосовувати методи і методики патологоанатомічної діагностики хвороб тварин для встановлення остаточного діагнозу та причин їх загибелі.

ФК6. Здатність здійснювати відбір, пакування, фіксування і пересилання проб біологічного матеріалу для лабораторних досліджень.

ФК7. Здатність організовувати і проводити лабораторні та спеціальні діагностичні дослідження й аналізувати їх результати.

ФК8. Здатність планувати, організовувати та реалізовувати заходи з лікування тварин різних класів і видів, хворих на незаразні, інфекційні та інвазійні хвороби.

ФК9. Здатність проводити акушерсько-гінекологічні та хірургічні заходи і операції.

ФК10. Здатність розробляти стратегії безпечного, санітарно зумовленого утримання тварин.

ФК11. Здатність застосовувати знання з біобезпеки, біоетики та добробуту тварин у професійній діяльності.

ФК12. Здатність розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на захист населення від хвороб, спільних для тварин і людей.

ФК13. Здатність розробляти стратегії профілактики хвороб різної етіології.

ФК14. Здатність проводити судово-ветеринарну експертизу.

ФК15. Здатність організовувати нагляд і контроль виробництва, зберігання, транспортування та реалізації продукції тваринного і рослинного походження.

ФК16. Здатність оберігати довкілля від забруднення відходами 11 тваринництва, а також матеріалами та засобами ветеринарного призначення.

ФК17. Здатність здійснювати маркетинг і менеджмент ветеринарних засобів і послуг у ветеринарній медицині.

ФК18. . Здатність використовувати спеціалізовані програмні засоби для виконання професійних завдань.

ФК19. Здатність здійснювати просвітницьку діяльність серед працівників галузі та населення.

ФК20. Здатність організовувати, здійснювати і контролювати документообіг під час професійної діяльності.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати і грамотна використовувати термінологію ветеринарної медицини.

ПРН 2. Використовувати інформацію із вітчизняних та іноземних джерел для розроблення діагностичних, лікувальних і підприємницьких стратегій.

ПРН 3. Визначати суть фізико-хімічних і біологічних процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології.

ПРН 4. Збирати анамнестичні дані під час реєстрації та обстеження тварин, приймати рішення щодо вибору ефективних методів діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин.

ПРН 5. Установлювати зв'язок між клінічними проявами захворювання та результатами лабораторних досліджень.

ПРН 6. Розробляти карантинні та оздоровчі заходи, методи терапії, профілактики, діагностики та лікування хвороб різної етіології.

ПРН 7. Формулювати висновки щодо ефективності обраних методів і засобів утримання, годівлі та лікування тварин, профілактики заразних і незаразних

хвороб, а також виробничих і технологічних процесів на підприємствах з утримання, розведення чи експлуатації тварин різних класів і видів.

ПРН 8. Здійснювати моніторинг причин поширення хвороб різної етіології та біологічного забруднення довкілля відходами тваринництва, а також матеріалами та засобами ветеринарного призначення.

ПРН 9. Розробляти заходи, спрямовані на захист населення від хвороб, спільних для тварин і людей.

ПРН 10. Пропонувати та використовувати доцільні інноваційні методи і підходи вирішення проблемних ситуацій професійного походження.

ПРН 11. Узагальнювати та аналізувати інформацію щодо ефективності роботи ветеринарних фахівців різного підпорядкування.

ПРН 12. Знати правила та законодавчі нормативні акти щодо нагляду і контролю виробництва, зберігання, транспортування та реалізації продукції тваринного і рослинного походження.

ПРН 13. Розуміти логічну послідовність дій та вміти оформляти відповідну документацію під час проведення судововетеринарної експертизи.

ПРН 14. Розуміти сутність процесів виготовлення, зберігання та переробки біологічної сировини.

ПРН 15. Знати правила зберігання різних фармацевтичних засобів та біопрепаратів, шляхів їх ентерального чи парентерального застосування, розуміти механізм їх дії, взаємодії та комплексної дії на організм тварин.

ПРН 16. Знати принципи та методи маркетингу і менеджменту ветеринарних засобів і послуг у ветеринарній медицині.

ПРН 17. Знати правила та вимоги біобезпеки, біоетики та добробуту тварин.

ПРН 18. Здійснювати облікову звітність під час фахової діяльності.

ПРН 19. Здійснювати просвітницьку діяльність серед працівників галузі та населення.

РН 20. Володіти спеціалізованими програмними засобами для виконання професійних завдань.

4. Місце дисципліни у структурі навчальних дисциплін

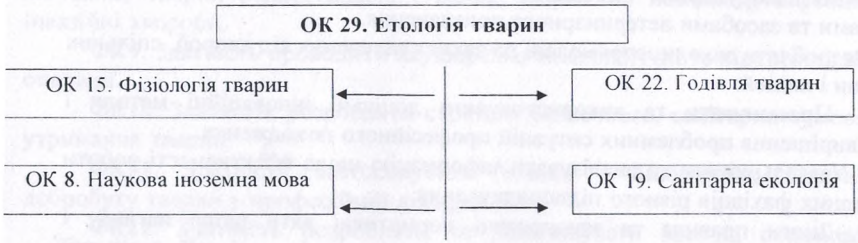

5. Передумови для вивчення дисципліни

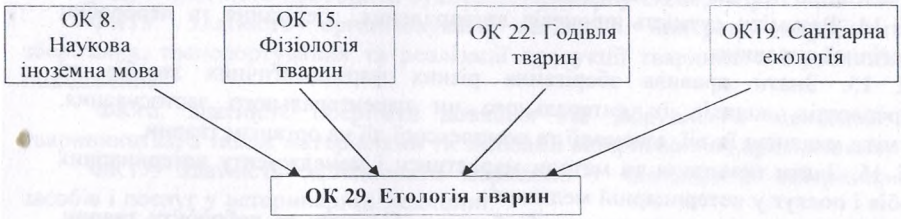

6. Структурно-логічна схема навчальної дисципліни

Змістовний модуль		Теми		Обсяги годин				
№	назва	№	назва	ЛК	ПР	СР		Разом
1	Теоретичні основи тваринництва	1	Етологія як наука, її місце в житті с/г тварин	2	2	2		6
		2	Основні принципи прикладної етології до тваринництва	4	4	4		12
		3	Вплив щільності(урбанізації) на поведінку тварин	6	6	4		16
		4	Поведінка тварин при годівлі та під час відпочинку	4	4	4		12
		5	Адаптація і проява поведінки тварин в навколишньому середовищі Зміна поведінки тварин в залежності від віку Харчова поведінки тварин	8	8	4		20
		6	Стадна поведінка	6	6	4		16
Всього за змістовний модуль				**30**	**30**	**22**		**82**
2	Соціальна поведінка тварин	1	Поведінкова реакції великої рогатої худоби	6	6	2		14
		2	Життєві прояви телят	4	4	4		12
		3	Поведінкові реакції свиней	6	6	4		16
		4	Поведінкові реакції птиці	4	4	8		16
		5	Поведінкові реакції коней	4	4	2		10
		6	Етологія овець	6	6	4		16
		7	Поведінкові реакції бджіл	6	6	2		14
Всього за змістовний модуль				**36**	**36**	**26**		**98**
Всього годин по навчальній дисципліні				**66**	**66**	**48**		**180**

7. Зміст навчальної дисципліни

7.1. Загальний розподіл годин і кредитів

Назва змістовного модуля	Кількість годин і кредитів		
	год.	кредитів	%
Теоретичні основи тваринництва	68	3	44
Соціальна поведінка тварин	68	3	56
Самостійна робота	44	-	-
Всього	**180**	**6,0**	**100,0**

7.2. Склад, обсяг і терміни виконання змістовних модулів

Назва змістовного модуля	Кількість годин	Термін виконання
Теоретичні основи тваринництва	68	Відповідно до семестрового навчального плану та графіку навчального процесу
Соціальна поведінка тварин	68	
Самостійна робота	44	
Всього	**180**	**х**

7.3. Перелік та короткий зміст лекцій

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Теоретичні основи тваринництва

Тема 1. Етологія як наука, її місце в житті с/г тварин

Тема 2. Основні принципи прикладної етології до тваринництва

Тема 3. Форми поведінки тварин

Тема 4. Поведінка тварин при годівлі та під час відпочинку

Тема 5. Адаптація і проява поведінки тварин в навколишньому середовищі

Тема 6. Стадна поведінка тварин.

Тема 7. Зміна поведінки тварин в залежності від віку. Харчова поведінки тварин

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

Соціальна поведінка тварин

Тема 1. Методи екологічних спостережень

Тема 2. Поведінкова реакції великої рогатої худоби

Тема 3. Життєві прояви телят різного віку

Тема 4. Поведінкові реакції свиней

Тема 5. Поведінкові реакції птиці

Тема 6. Поведінкові реакції коней

Тема 7. Етологія поведінки овець

Тема 8. Поведінкові реакції бджіл протягом року

7.4. Перелік та план практичних занять

Назва змістовного модуля/тема	Обсяг годин	Форма контролю
Змістовний модуль 1. **Теоретичні основи тваринництва**	**30**	**х**
1.Методи, принципи и завдання вивчення поведінкових реакцій тварин. Класифікація основних форм поведінки - репродуктивні, індивідуальні і соціальні.	6	опитування, колоквіум
2.Оцінка поведінки тварин в кількісному вираженні по індексам функціональної активності	6	контрольна робота
3. Вплив поведінки тварин на продуктивність, стрес, адаптацію та акліматизацію тварин.	6	опитування
4.Методи етологічних спостережень та їх характеристика …	4	колоквіум
5. Кормова поведінка корів в умовах безприв'язного утримання.	4	колоквіум
6. Поведінка корів на пасовищі.	4	колоквіум
Змістовний модуль 2. **Соціальна поведінка тварин**	**36**	**х**
1. Вивчення поведінкових реакції дійних корів, молодняку великої рогатої худоби.	4	опитування
2. Етологія життєвих проявів у дорослих овець.	4	опитування
3.Етологія птахів. Поведінкові реакції птиці.	4	тестування
4. Поведінка новонароджених жеребят.	4	опитування
5. Вивчення поведінки поросят різного віку	2	колоквіум
6. Стрес, адаптація та акліматизація тварин.	6	тестування
7. Життєві прояві у телят, свиней	4	опитування
8. Поведінкові реакції бджіл протягом року.	4	опитування
9. Біологічні особливостей свиней та поведінкова реакція.	4	оптування
Разом по дисципліні	**68**	**х**

7.5 Теми, форма контролю та перевірки завдань, які винесені на самостійне обов'язкове опрацювання

Назва змістовного модуля/тема	*Обсяг годин*	*Завдання*
Змістовний модуль 1. . **Теоретичні основи тваринництва**	**22**	**х**
1.Етологія як наука, її місце в житті с/г тварин	4	опитування
2.Основні принципи прикладної етології до тваринництва	4	опитування
3.Поведінка тварин при годівлі та під час відпочинку …	4	письмове опитування
4..Адаптація і проява поведінки тварин в навколишньому середовищі.	4	тестування
5.Зміна поведінки тварин в залежності від віку. Харчова поведінки тварин …	6	опитування
5. Стадна поведінка тварин	4	опитування
Змістовний модуль 2. **Соціальна поведінка тварин**	**22**	**х**
1.Поведінкова реакції великої рогатої худоби при різних способів утримання	2	колоквіум
2.Поведінкові реакції свиней	4	опитування
3.Поведінкові реакції птиці	4	контрольна робота
4.Поведінкові реакції коней	4	опитування
5.Етологія овець	4	опитування
6.Поведінкові реакції бджіл протягом року	4	колоквіум
Разом по дисципліні	**44**	**х**

7.6 Питання для поточного та підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти

Питання для поточного контролю знань

Змістовний модуль 1

1. Методи, принципи и завдання вивчення поведінкових реакцій тварин.
2. Класифікація основних форм поведінки - репродуктивні, індивідуальні і соціальні.
3. Вплив поведінки тварин на продуктивність, стрес, адаптацію та акліматизацію тварин.
4. Вивчення поведінки поросят різного віку.

5. Визначення шляхом прямого візуального спостереження тривалості годування жуйних циклові у корів з різної продуктивністю.
6. Вплив кормової поведінки на продуктивність тварин.
7. Методи розподілу кормової поведінки на пасовиші та в приміщенні.
8. Методи етологічних спостережень та їх характеристика.
9. Оцінка поведінки тварин в кількісному вираженні по індексам функціональної активності.
10. Кормова поведінка корів в умовах безприв'язного утримання.
11. Поведінка корів на пасовищі.
12. Вивчення поведінки поросят різного віку.
13. Етологія життєвих проявів у дорослих овець.
14. Стадная ієрархія. Принципи установлення ієрархічного ряду в стаді.
15. Поведінка новонароджених лошат.

Змістовний модуль 2

1. Вивчення поведінкових реакції дійних корів та молодняку великої рогатої худоби.
2. Біологічні особливості свиней та поведінкові реакції.
3 Вивчення поведінкових реакцій у сільськогосподарської птиці.
4. Стрес, адаптація та акліматизація тварин.
5. Вплив умов утримання на поведінку і соціальні відносини дійних корів.
6. Життєві прояві у телят.
7. Життєві прояви у свиней.
8. Поведінкові реакції птиці.
9. Етологія коней.
10. Поведінкові реакції у овець.
11. Етологія собак.
12. Дресирування собак. Умови і підхід при дресируванні собак.
13. Етологія бджіл.
14 . Поведінкові реакції бджіл в різні періоди року.
15. Поведінкові взаємовідношенні між особами в період розмноження.

Перелік питань для підсумкового контролю знань

1. Назвіть методи вивчення поведінки тварин.
2. Рангова субординація (ієрархічних взаємостосунків) в групі, стаді тварин.
3. Чім обумовлюється експрес-метод оцінки поведінки тварини?
4. Яким чином визначається метод вивчення поведінки тварин?
5. Що дозволяє вивчити метод візуальних спостережень?
6. Оцінка тварин, по індексах функціональної активності.
7. Навіщо потрібна систематизація знань з етології?
8. Від чого залежить поведінка тварин?
9. Вплив годівлі на поведінку тварин.
10. Напрями прояву поведінки тварин.
11. Що потрібно зробити перед початком етологічних досліджень у групі тварин?
12. Яку підготовчу роботу проводять перед етологічними дослідженнями?
13. Що таке стрес?

14. Як встановлюють стрес-фактори?
15. Принципи поділу стресових захворювань за Г. Сельє.
16. Що потрібно для ефективної боротьби зі стресами?
17. Дайте визначення ветеринарних препаратів для зниження реактивності організму.
18. Який найважливіший профілактичний захід проявів стресу?
19. Що таке „Стадо"? Прояви поведінки тварин в стаді.
20. Структура ієрархічного ряду.
21. Поведінка тварин під час відпочинку.
22. Як встановлюється стадна ієрархія?
23. На яких принципах встановлюється ієрархічний ряд у стадах?
24. Вплив годівлі на поведінку тварин.
25. Яким чином впливає щільність постановки на поведінку тварин?
26. Проява стадного інстинкту у сільськогосподарських тварин.
27. Ідентифікація сільськогосподарських тварин.
28. Адаптація тварин до оточуючого середовища.
29. Активність тварин, її зв'язок з етологічними показниками.
30. Орієнтація бджіл в просторі

8. Форма підсумкового контролю, критерії оцінювання результатів навчання та рейтингова оцінка знань здобувачів вищої освіти з дисципліни

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань ***проводиться за такими критеріями:***

1) розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

2) ...

При оцінюванні індивідуальних завдань увага приділяється також ...

При оцінюванні результатів самостійної роботи здобувачів вищої освіти ....

Рейтингова оцінка знань здобувачів вищої освіти з дисципліни

№ п/п	Форма контролю	Контроль протягом семестру	Максимальна / мінімальна кількість балів
1	опитування	15	4 / 1
2	колоквіум	4	5/ 1
3	контрольна робота	1	5 / 1
4	тестування	3	5 / 1
Усього (балів)		**x**	**100 / 60**

Підсумковий контроль знань здійснюється шляхом складання заліку в усній формі. До заліку допускається студент, який виконав …

Критерії оцінки відповідей на питання, що виносяться на залік, наступні:

- «зараховано» – студент дав правильні і вичерпні відповіді на поставлені теоретичні питання, в яких він показав …;

- «не зараховано» – студент дав неправильні відповіді, в яких він продемонстрував значні прогалини у знаннях з основного програмного матеріалу ...

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти, та шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 - 100	**A**	**зараховано**
82 - 89	**B**	
75 - 81	**C**	
64 - 74	**D**	
60 - 63	**E**	
35 - 59	**FX**	**не зараховано з можливістю повторного складання**
0 - 34	**F**	**не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни**

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Науково-дослідницька лабораторія кафедри технології виробництва продукції тваринництва

№ 106(55 м^2)

Навчальний корпус № 1, вул. Карпенка, 73

Спеціальне технічне обладнання:

Телевізор Shivaki-42LED11A – 1 шт.

Ноутбук XP Home Edition EM UL CPG MICRO-STAR INTERNATIONAL – 1шт.

Перелік рекомендованих літературних джерел та законодавчо-нормативних актів

10.1 Базова література

1. Тарасенко Л.О. Ясько В.М., Решетніченко О.П., Макаріхіна І.В. Етологія : навч. Посіб.- нове видання, 2014.-308с.

10.3 Інформаційні ресурси

1. Євростат [Електронний ресурс] — Режим доступа : https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home

10.4 Законодавчо-нормативні акти

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

Розробник програми
канд с.-г.. наук, доцент Віра ІВАНОВА